

program confirming the potency and usefulness of the offered education methods and training forms for the foreign students as the future choir's directors.

Key words: *a choir director, the functions of the head of the choir, foreign students, the pedagogical principles, a task manager, the pedagogical conditions, the methods of preparing the leaders of choirs teaching tools.*

УДК 378.2

Р. В. Миленкова

ДВНЗ «Українська академія банківської справи
Національного банку України»

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА ВИКЛАДАЧА ВНЗ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ ЯК СКЛАДОВА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Мета статті полягає в теоретичному аналізі професійно-педагогічної культури викладачів ВНЗ економічного профілю. Представлені результати дослідження здобуті за допомогою таких методів, як аналіз, узагальнення, аналогія, моделювання, педагогічне спостереження, опитування, експертна оцінка. Результатом дослідження виступає опис структурних елементів і їх взаємодії, функцій та основних чинників становлення професійно-педагогічної культури. Практичне значення полягає у можливості педагогічної експертизи професійно-педагогічної культури викладачів відповідно до складових її структури та передбачає в подальшому проведення педагогічного експерименту.

Ключові слова: *професійна компетентність, професійно-педагогічна культура, педагогічна творчість, самовдосконалення, педагогічні цінності, мотивація.*

Постановка проблеми. Дослідження професійної компетентності викладачів економічних вищих шкіл передбачає вивчення й вимірювання її показників за окремими компонентами. Змістові складові педагогічної експертизи професійної компетентності викладачів ВНЗ економічного профілю відповідають її структурі та оцінюються за такими компонентами: педагогічна техніка, педагогічна майстерність, професійно-педагогічна культура викладача, науково-дослідна діяльність викладача. Отже, постає необхідність ґрунтовного теоретичного розкриття кожного з цих компонентів, зокрема професійно-педагогічної культури.

Не підлягає сумніву той факт, що сучасні соціальні замовлення спрямовані на підготовку економістів із високим рівнем професійної культури, фахівців, які володіють новітніми методами управління, здатних ефективно застосовувати сучасні технології у своїй професійній діяльності, широко аналізувати ситуацію та виважено приймати оптимальне рішення, навіть при обмеженості часового й інформаційного ресурсу. Лише за наявності професійно-педагогічної культури викладача можлива підготовка таких професіоналів.

Аналіз актуальних досліджень. У джерел створення теоретичної платформи дослідження професійної культури стояли М. Вебер, Е. Дюркгейм, О. Конт, Т. Парсонс, Г. Спенсер. Значним вкладом у вивчення механізмів функціонування професійної культури є концепція соціального й культурного капіталу П. Бурдьє.

У дослідженнях низки авторів позначені різні теоретичні підходи до формування професійної культури фахівця. Приміром, загально-філософський підхід розкриває закономірності формування професійної культури, конкретно-науковий – описує особливості її становлення. Соціально-психологічний підхід характеризує соціальні функції, умови й механізми дії особистісної культури фахівців у суспільному житті, конкретно-соціологічний – вирішує конкретні завдання з урахуванням суспільної цінності професії, антропологічний – надає смислу професійній культурі в соціальній системі.

Мета статті полягає в теоретичному аналізі професійно-педагогічної культури викладача як складової його педагогічної компетентності.

Дослідження здійснюється за допомогою таких **методів**, як аналіз, узагальнення, аналогія, моделювання, педагогічне спостереження, опитування, експертна оцінка та інші.

Виклад основного матеріалу. Дослідити феномен професійно-педагогічної культури уявляється нам можливим завдяки аналізу таких складових: загального поняття «культура» як категорії, професійного й педагогічного.

Слово «культура» – латинського походження (*cultura*) й спочатку мало значення «обробка» (від *cultum*) – спершу ґрунту, потім у широкому розумінні, вплив на природу, вплив на людину.

Культура є феноменом одночасно соціальним і особистісним. В. Кутирев зазначає, що культура виникає власне тоді, коли афективно-нормативне регулювання життєдіяльності колективу (табу, тотеми) змінюється на нормативно-раціональне регулювання стосунків окремою людиною. Поведінку починає визначати внутрішній світ особистості – релігійна віра, мораль, почуття провини, розуміння добра, зла, особистого покарання. Особистість і культура виникає тоді, коли людина сама відповідає за себе [6, 22].

Серед різних підходів до тлумачення культури особистості цікавим бачиться наступне. «Культура – це форма самодетермінації індивіда в площині особистості, форма самодетермінації нашого життя, свідомості, мислення; тобто культура – це форма вільного вирішення та перевирішення своєї долі у свідомості її історичної та всезагальної відповідальності [1, 289]. Відповідальність за власні вчинки є однією з важливих детермінант рівня загальної та професійної культури особистості, особливо нині, коли наслідки діяльності окремої людини можуть набувати глобального характеру. Актуальність цієї проблеми підтверджується дослідженнями багатьох учених [1; 3; 7].

Теми відповідальності в контексті культури торкається П. Козловські стверджуючи, що за ідеєю культури як мудрого й бережливого ставлення до навколишнього світу приховується думка: нам необхідно з максимальною можливою делікатністю й обережністю враховувати побічні дії наших знань і вчинків, а також взаємодію наших цілей із цілями інших

[2, 13]. В. Віндельбанд, вивчаючи особистість, вважав, що людина, яка є носієм культури, набуває моральної, логічної, а також естетичної совісті. С. Кримський також говорить про відповідальність за наслідки розумової діяльності, визначаючи цю якість як «моральний інтелект» [5, 230]. Тож, узагальнюючи численні погляди на культуру особистості, можна зробити висновок, що відповідальність є невід'ємною її складовою.

Відповідальність як необхідна якість професійної культури виявляється завдяки проявам загальної культури особистості, але також передбачає вміння мислити критично. Дане судження підтверджує думка С. Чукот про те, що «істинно культурна людина не піддається повсякденності, а будучи вільною, пристосовується до неї, змінює чи відкидає її. Виходячи з вибраної людиною поведінки, можна стверджувати, що культура в певному сенсі її гуманізує чи дегуманізує. Хто фанатично дотримується звичаю чи сліпо сприймає нововведення, являє собою приклад поклоніння моді чи прихильності минулому. Культура підкоряє таких людей і панує над ними. У цьому разі соціальний фактор, яким є культура, руйнує справжню гідність людини» [9, 48].

Науково доведено, що становлення особистості відбувається протягом усього життя й залежить від численних факторів внутрішнього та зовнішнього характеру. Соціально-економічні зміни, які останнім часом відбуваються у світі, примушують особистість жити в системі рухливих координат, де все менше значення мають культурні надбання минулого.

Такі зміни, безумовно, стосуються та ставлення суспільства до культури. Учені звертають увагу на те, що існує помилкове прагнення до визначення раз і назавжди контурів культури. Забувати про реальність або зневажати її еволюцію, на погляд ученого, є ризикованим. Культура є динамічною системою та відображує в собі особливості людського буття на певному етапі розвитку суспільства.

Нами було досліджено змістові зміни в понятті сучасної культури. Філософська думка визначає нашу епоху як епоху постмодерну, для якої характерна переоцінка цінностей, беззмістовність, безідеологічність, стирання грані добра та зла, неприйняття старих стереотипів мислення. У зв'язку з цим змінюються погляди на культуру.

У часи світоглядної кризи епохи постмодернізму культура з найкращими її надбаннями та здатністю до змін і нових надходжень (як будь-яка відкрита система), може стати тим засобом, який забезпечить гармонійний розвиток людства в майбутньому. М. Тевене помічає, що в критичні періоди саме культура приходить на допомогу або рятує під час стрибків у невідоме [9, 17]. Саме потреба в культурі людської діяльності формує зацікавленість такими видами (аспектами) культури, як правова, естетична, професійна.

Зосередимося на професійно-педагогічній культурі викладачів і розглянемо її як елемент загальної культури особистості. Концептуальною

основою розгляду культури в нашому дослідженні було прийнято думку В. Андрущенка про те, що змістом існування культури є «розвиток людини як суспільної істоти, тобто вдосконалення її творчих сил, потреб, здібностей, форм спілкування тощо».

Таким чином, *удосконалення та самовдосконалення* є необхідною рисою професійно-педагогічної культури. Діяльність у цьому напрямі розвиває такі якості особистості, як здатність бачити причини успіхів і невдач у самому собі, адекватна самооцінка, уміння й навички навчання та цілепокладання. Формування готовності до самоосвіти та ціложиттєвого навчання викладачів передбачає озброєння технологіями засвоєння нових знань (когнітивний і гностичний компоненти), формування такого світогляду, який забезпечує постійне самовдосконалення (філософський) та сприяння розвитку емоційно-вольової сфери (психологічний).

Самовдосконалення особистості відбувається не тільки за рахунок самоосвіти, а також за рахунок самовиховання, що спрямоване на підвищення власних моральних, культурних і професійних якостей. Акмеологічна модель алгоритмів саморозвитку полягає в актуалізації потреб в особистісному та професійному самопізнанні з метою особистісно-професійного зростання; ознайомленні з основними засобами психологічної самодіагностики та засвоєнні їх; формуванні професійних і гуманістичних ціннісних установок, еталонів та норм до об'єктів і суб'єктів професійної діяльності; розвитку підсистем професіоналізму діяльності й особистості; рефлексії професійної діяльності та особистісно-професійних якостей; формуванні потреби у професійному самовдосконаленні.

Іншою необхідною ознакою професійно-педагогічної культури вбачається нам *здатність викладача до педагогічної творчості*. У дослідженні І. Гілевої представлено дані про те, що наявність у системі цінностей фахівця творчості впливає на рівень його професіоналізму. Взаємозалежність цих категорій зумовлюється такими обставинами:

- усвідомлення та прийняття творчості як цінності змінює людину порівняно із собою вчорашнім і відкриває нові можливості, чим сприяє підвищенню професіоналізму;
- захопленість роботою, самореалізація у професії виводять фахівця на більш високий рівень професійного становлення, адекватним якому стають нові цінності.

Таким чином, *усвідомлення цінності власної професії* та її значення також є ознакою професійно-педагогічної культури та умовою підвищення її рівня.

Вплив на мотиваційно-ціннісну сферу особистості починається з індивідуально-психічної діагностики, аналізу прогресивних змін, виявлення значущих факторів впливу та реалізовано у формуванні, розвитку, корекції особистісних утворень. Таким чином, вплив на цінності й мотивацію

можливий тільки за умов індивідуального підходу та може здійснюватися за такими групами рівнів існування: загальнокультурні, професійно-групові, індивідуально-особистісні.

Внутрішня індивідуальна мотиваційна система є результатом усього життєвого досвіду особистості та, як правило, є стабільним утворенням, що виявляється в різноманітних ситуаціях. Така мотивація потребує виявлення, аналізу, рефлексії та можливої корекції чи самокорекції щодо життєвої стратегії особистості.

Зовнішнє середовище, яке впливає на мотиваційно-ціннісну сферу викладачів, визначається соціально-психологічним кліматом ВНЗ, сфери освіти в цілому.

Безперечно, професійно-педагогічна культура викладача існує саме в контексті педагогічної діяльності у вишах та її специфіки. Вона передбачає:

- формування в особистості викладача образу сучасного педагога з високим рівнем загальної культури та морально-етичних якостей;
- приєднання до норм, установок, цінностей і традицій професійного середовища педагогічної діяльності;
- формування вмінь критичної оцінки та прогнозування соціальних наслідків власної професійно-педагогічної діяльності.

Педагогічна діяльність передбачає наявність непохитних *моральних якостей*, і ми погоджуємося з думкою Г. Селевка про те, що вони засновуються на «розумінні та засвоєнні моральних цінностей, які складають сучасну загальнолюдську мораль. Цінності ці – свобода, демократизм, гідність, честь, відповідальність, совість, сором, любов, доброта, екологічна культура, космічна свідомість, віра, воля, добродійність».

Розвиток морально-естетичної культури індивіда веде до її найвищого рівня – соціально-духовних форм: самореалізації (найвищі рівні соціалізації, сполучення індивідуального й суспільного, толерантність, комунікативність, професіоналізм) та найвищих форм свідомості (громадянське, екологічне, планетарне, ноосферне)» [8, 32]. Згідно з психологічним принципом єдності свідомості та діяльності, самосвідомість особистості є регулятором її дій і поведінки. Завдяки самосвідомості людина може проектувати свій розвиток на основі уяви про власне «Я» та ставлення до нього. Складовою «Я-концепції» кожної особистості є уявлення про себе як про фахівця (високий рівень загальної освіти; професіоналізм, глибокі фахові знання й уміння; морально-етична та психологічна стабільність).

Ефективне функціонування викладачів у сучасних умовах професійної діяльності передбачає також дотримання вимог корпоративної педагогічної культури. Тому доцільним вбачається приєднання до норм, установок, цінностей і традицій професійного середовища у ВНЗ.

Професійна культура ідентифікується, передусім, професійною групою, автентичність якої вона забезпечує. Традиційно, професійна

культура являє собою сукупність норм, правил і моделей поведінки людей, соціальних теоретичних знань і практичних умінь, пов'язаних із конкретним видом праці [4, 57].

А під професією в сучасному контексті розуміють не стільки окремий вузький вид діяльності, скільки широку групу спеціалізованих видів діяльності, об'єднаних загальними задачами, що виконуються в соціальній системі. Отже, професійна культура забезпечує унікальний спосіб конструювання реальності професійної діяльності представниками певної професії. При цьому професійна культура є органічною частиною загальної соціальної культури [10].

Таким чином, професійно-педагогічна культура викладача, розкривається в таких характеристиках:

- умотивованість викладачів до знань і розробки інноваційних педагогічних підходів;
- націленість на результат; робота в колективі;
- прагнення досягти високого професіоналізму;
- можливість спілкування з колегами на науково-практичних семінарах, виставках, конференціях (поза роботою);
- свобода висловлювання думок; свобода професійно-педагогічної творчості.

Основні *функції* професійно-педагогічної культури, на наш погляд, такі: регулятивна, яка визначає важливу роль педагогічної діяльності в розвитку суспільства та його соціальних інститутів; ціннісно-нормативна, що дає оцінку явища в галузі освітньої діяльності; комунікативна, яка передбачає спілкування та обмін досвідом з інновацій і технологій навчання; соціалізаторська, що розглядає професійно-педагогічну культуру крізь призму суспільних цінностей; прогностична, яка передбачає вивчення та прогнозування можливих наслідків освітньої діяльності в педагогічній галузі; інтеграційна, що поєднує інші різновиди культури в єдину культуру особистості.

На формування професійно-педагогічної культури викладачів впливають такі узагальнені чинники: особливості педагогічної професії; загальна культура й мотивація особистості; рівень освіти, отриманий професійно-педагогічний досвід; ступінь залученості викладача до наукової діяльності тощо.

Особливо варто відзначити серед чинників становлення професійно-педагогічної культури викладача професійно-освітню культуру вищого навчального закладу, який формує окрему корпоративну культуру діяльності педагогів, зокрема з урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності випускників – економічної.

Висновки. Отже, професійно-педагогічна культура викладача – це складова його загальної культури, яка становить систему цінностей, знань, норм, умінь і навичок щодо здійснення науково-педагогічної діяльності,

що формуються або розвиваються в особистості впродовж педагогічної освіти та практики й забезпечують за певних умов реалізацію науково-педагогічного потенціалу у професійній діяльності.

Перспективи подальших наукових розвідок передбачають дослідження інших компонентів педагогічної компетентності викладачів і проведення педагогічного експерименту з її формування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Библер В. С. От наукоучения – к логике культуры: Два философских введения в двадцать первый век [Текст] / В. С. Библер. – М. : Политиздат, 1990. – 413 с.
2. Козловски П. Культура постмодерна: Общественно-культурные последствия техн. Развития [Текст] : пер. с нем. / П. Козловски. – М. : Республика, 1997. – 240 с.
3. Колесов М. С. Человек и культура: Философские размышления [Текст] / М. С. Колесов. – К. : Издательство общества Знание Украины, 1991. – 48 с.
4. Кравченко А. И. Культурология : учебное пособие для вузов, 3-е изд. / А. И. Кравченко. – М. : Академический проект, 2002. – 496 с.
5. Кримський С. Б. Запити філософських смислів [Текст] / С. Б. Кримський. – К. : Вид. ПАРАПАН, 2003. – 240 с.
6. Кутырев В. А. Культура и технология: борьба миров / В. А. Кутырев. – М. : Прогресс – Традиция, 2001. – 240 с.
7. Професійно-педагогічна компетентність викладачів ВНЗ економічного профілю : монографія / Р. В. Миленкова, Л. С. Отрощенко ; ДВНЗ «УАБС НБУ». – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2014. – 86 с.
8. Селевко Г. Энциклопедия образовательных технологий [Текст] : в 2 т. Т. 1. / Г. К. Селевко. – М. : НИИ школьных технологий, 2006. – 816 с.
9. Чукот С. А. Генеза духовної культури: управлінський вимір [Текст] : монографія / С. А. Чукот. – К. : Вид-во УАДУ, 1999. – 256 с.
10. Weinert F. E. Leistungsmessung in Schulen – Eine umstrittene Selbstverständlichkeit / F. E. Weinert. – Basel, 2001. – S. 25.

РЕЗЮМЕ

Миленкова Р. В. Професионально-педагогическая культура преподавателя экономического вуза как компонент его профессиональной компетентности.

Цель статьи заключается в теоретическом анализе профессионально-педагогической культуры преподавателей вузов экономического профиля. Представленные результаты исследования добыты с помощью таких методов, как анализ, обобщение, аналогия, моделирование, педагогическое наблюдение, опрос, экспертная оценка. Результатом исследования выступает описание структурных элементов и их взаимодействия, функций и основных факторов становления профессионально педагогической культуры. Практическое значение заключается в возможности педагогической экспертизы профессионально-педагогической культуры преподавателей в соответствии с составляющими ее структуры и предусматривает в последующем проведение педагогического эксперимента.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, профессионально-педагогическая культура, педагогическое творчество, самоусовершенствование, педагогические ценности, мотивация.

SUMMARY

Mylenkova R. Professional and pedagogical culture of the teacher of economic high school as the component of his professional competence.

The purpose of the article is the theoretical analysis of professional and pedagogical culture of economic students' teachers. The presented results of the research are obtained by such methods as an analysis, generalization, analogy, design, pedagogical supervision, questioning, expert estimation. The description of the structural elements and their interrelation comes forward a research result, the functions and the basic factors of becoming professional pedagogical culture. A practical value lies at the possibility of pedagogical examinations of professional and pedagogical culture of the teachers in accordance with the constituents of its structure and foresees the leadthrough of the pedagogical experiment.

Such generalized factors as specific features of the pedagogical profession; general culture and motivation of a personality; the level of education, the professional pedagogical experience; the level of teachers' scientific activity influence on forming the professionally pedagogical culture of the teachers.

Consequently, professional and pedagogical culture of a teacher is a constituent of his general culture, which makes the system of values, knowledge, norms, abilities and skills, in relation to realization of scientific pedagogical activity, that is formed or developed in a personality during his pedagogical education and practice and provides at certain terms realization of scientific pedagogical potential within professional activity.

The basic functions of professional and pedagogical culture, in our view, are such as: regulative which determines the important role of pedagogical activity in the development of society and its social institutions; value-normative, which gives the estimation of the phenomenon in the sphere of educational activity; communicative which foresees intercourse and exchange experience from innovations and technologies of studies; socializing, which examines professional pedagogical culture through the prism of public values; prognostic which foresees a study and the results of pedagogical activity.

Particularly noteworthy among the factors of professional and pedagogical culture of a teacher professional and academic culture of the university, which forms a separate corporate culture of teachers, including specific future careers of graduates – economic.

Key words: *professional competence, professional and pedagogical culture, pedagogical creativity, self-perfection, pedagogical values, motivation.*